

УДК 658.15:330.131

Корецька О.В.

*старший викладач кафедри «Фінансово-економічна безпека, облік та аудит»
Одеського національного морського університету*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Стаття присвячена проблемам економічної безпеки підприємства та фінансової безпеки як її складової, що вивчаються представниками вітчизняної економічної науки порівняно недавно. Чинником виникнення та посиленої уваги до цих проблем є трансформаційна криза української економіки, яка охопила усі сфери і стала суттєвою перешкодою на шляху забезпечення сталого розвитку економіки та суспільства. В останні роки на базі усвідомлення усього розмаїття критеріїв, чинників і загроз фінансової безпеці відбувається процес систематизації та концептуалізації цього поняття як наукової категорії.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, фінансова небезпека, індикатори фінансової небезпеки, рівень фінансової безпеки.

Корецькая О.В. ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Статья посвящена проблемам экономической безопасности предприятия и финансовой безопасности как ее составляющей, которые изучаются представителями отечественной экономической науки сравнительно недавно. Фактором возникновения и усиленного внимания к этим проблемам является кризис украинской экономики, которая охватила все сферы и стала существенным препятствием на пути обеспечения устойчивого развития экономики и общества. В последние годы на базе осознания всего разнообразия критериев, факторов и угроз финансовой безопасности происходит процесс систематизации и концептуализации этого понятия как научной категории.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовая безопасность, финансовая опасность, индикаторы финансовой опасности, уровень финансовой безопасности.

Koretska O.V. FINANCIAL SECURITY AS AN COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY

The article deals with the problems of economic security and financial security as its component caught the attention of recently representatives native economics. And constant factors of increased attention to these problems is a transformational crisis Ukrainian economy, which covered all areas and has become a significant obstacle to the sustainable development of economy and society. In recent years, the awareness of all diversity criteria, factors and threats to the financial security of the systematization process and conceptualization of this notion as a scientific category.

Keywords: economic security, financial security, financial danger, danger of financial indicators, level of financial security.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення фінансової безпеки як складової економічної безпеки набуває великого значення через наявність чималої кількості загроз внутрішнього та зовнішнього характеру, що можуть негативно вплинути на всі етапи господарської діяльності підприємства, розмір економічних витрат і втрат. Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних учених дає підстави стверджувати, що питання фінансової безпеки підприємств ще досліджені не повною мірою.

Нині економічна ситуація докорінно змінилася. Перехід до ринкової економіки, створення великої кількості підприємств різних організаційно-правових форм, що засновані на різних формах власності, поява нових механізмів господарювання та багато інших факторів (зокрема вплив світової економічної кризи) поставили суб'єктів підприємницької діяльності в умови, коли вони значну увагу повинні приділяти вирішенню питань, пов'язаних із забезпеченням своєї фінансової безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що в останні роки на базі усвідомлення всього розмаїття критеріїв, чинників і загроз економічній безпеці відбувається процес систематизації та концептуалізації цього поняття як наукової категорії.

Так, у монографії В.І. Мунтіяна [3] здійснено системне наукове дослідження проблеми економічної безпеки взагалі та фінансової безпеки як її складової у контексті їх оцінки як провідної ланки у всьому комплексі питань і напрямів забезпечення ефективного функціонування підприємства.

У науковій праці О.І. Барановського [1] звертається увага на всеосяжність проблеми економічної безпеки, вплив її на усі галузі економіки країни та

наводиться розгорнуте визначення, в якому увага акцентується на захищеності фінансових інтересів усіх рівнів, забезпеченості фінансовими ресурсами, збалансованості підсистем національної економіки, наявності та якості фінансових інструментів і послуг. Безперечно, в рецензованих монографіях неможливо здійснити вичерпний та остаточний аналіз досліджуваної проблеми.

Деякі з положень авторів потребують коригування і доповнення, можуть і мають бути предметом гострих наукових дискусій. Проте зазначені праці, безперечно, мають велику науково-теоретичну і практичну цінність, оскільки надають категоріальний і методологічний апарат та окреслюють основні напрями подальших наукових досліджень у цій сфері з метою поглиблення та всебічного розвитку розуміння фінансової безпеки як складової економічної безпеки як однієї із фундаментальних категорій економічної науки.

Постановка завдання. Принципово важливою особливістю статті є розгляд проблем фінансової безпеки не лише на рівні національної економіки в цілому, але і на рівні підприємства. Завдяки включенню до розгляду проблем мікрорівня вдається проаналізувати чинники й критерії стабільного функціонування підприємства як первинної ланки національної економіки, а відтак розкрити механізми взаємозв'язку макро- та мікрорівнів національної економіки в стратегічному вимірі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі багато українських підприємств працюють у нестабільному економічному та суспільно-політичному середовищі, переживають глибокий спад виробництва і перебувають у критичному стані або у стані банкрутства. Тому економічна безпека

підприємства (у частині її складової – фінансової безпеки) має відіграти виняткову роль у подальшій діяльності підприємства.

Процеси, які відбуваються в економіці України, спрямовані на реформування усього господарського механізму у зв'язку з його переорієнтацією на ринковий тип господарювання. У цій ситуації прагнення суб'єкта економічної діяльності стабільно та успішно розвиватися стикається зі складністю оцінки рівня фінансової безпеки підприємства або її цілковитою відсутністю. Оцінка безпеки підприємства потребує: визначеності з набором складових економічної та фінансової безпеки підприємства; формалізованого опису динамічних властивостей підприємства з точки зору забезпечення його економічної безпеки, у взаємозв'язку з діями дестабілізуючих факторів; визначеності складу оціночних критеріїв складових економічної безпеки, а також їхньою градацією для різних рівнів безпеки.

Зважаючи на ідентифіковані загрози економічній безпеці підприємства, до її основних функцій варто віднести:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства (організації);

- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу того чи того суб'єкта господарювання;

- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством (організацією);

- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності корпоративних наукових досліджень;

- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;

- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;

- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних і загально корпоративних інтересів.

Джерелами негативних впливів на економічну безпеку можуть бути:

- свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади, міжнародних організацій, підприємств-конкурентів);

- збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринках даного підприємства, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини тощо). Залежно від суб'єктної обумовленості негативні впливи на економічну безпеку можуть мати об'єктивний і суб'єктивний характер. Об'єктивними вважаються такі негативні впливи, які виникають не з волі конкретного підприємства або його окремих працівників. Суб'єктивні впливи виникають унаслідок неефективної роботи підприємства в цілому або окремих його працівників (передусім керівників і функціональних менеджерів).

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування нині і високий потенціал розвитку в майбутньому. До основних функціональних цілей економічної безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;

- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу того чи іншого суб'єкта господарювання;

- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;

- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності корпоративних НДДКР;

- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;

- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;

- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів.

Ефективність діяльності підприємств у ринковій економіці обумовлюється багато в чому станом його фінансів, що і призводить до необхідності розгляду проблем забезпечення фінансової безпеки підприємства. Навіть за досить високої прибутковості бізнесу недостатня увага до проблем фінансової безпеки підприємства може призвести до того, що компанія стане об'єктом ворожого поглинання.

Фінансова безпека може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних і оборотних коштів, структури його капіталу, норми виplat за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського становища і перспектив її технологічного та фінансового розвитку.

Головна мета фінансової безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування сьогодні та високий потенціал розвитку в майбутньому.

Головна умова фінансової безпеки підприємства – здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам та загрозам, які здатні завдати фінансової шкоди підприємству, небажано змінити структуру капіталу, примусово ліквідувати підприємство тощо.

Функціонуючи в умовах невизначеності, підприємства стикаються із різними небезпеками, з яких найбільшу загрозу несуть саме фінансові небезпеки. Усі джерела фінансової небезпеки підприємства можна поділити на дві групи: об'єктивні і суб'єктивні. Об'єктивні можуть бути зумовлені змінами механізмів економічних і, насамперед, фінансових взаємин міжнародними і міждержавними угодами, діями окремих держав, змінами економічних і фінансових механізмів у державі, природними явищами тощо.

У процесі оцінки фінансової небезпеки підприємства спочатку оцінюються загрози економічній безпеці, які мають політико-правовий характер і включають: внутрішні негативні дії, зовнішні негативні дії, форс-мажорні обставини.

Під час оцінки поточного рівня забезпечення фінансової складової економічної безпеки аналізують:

- фінансову звітність і результати роботи підприємства (платоспроможність, фінансову незалежність, структуру і використання капіталу та прибутку);

- конкурентний стан підприємства на ринку (частку ринку, якою володіє суб'єкт господарювання, рівень застосовуваних технологій і менеджменту);

- ринок цінних паперів (підприємства-оператори та інвестори цінних паперів, курс акцій і лістинг).

Під час оцінки фінансової безпеки передусім звертають увагу на зниження ліквідності, підвищення кредиторської та дебіторської заборгованості, зниження фінансової сталості підприємства.

Про ослаблення фінансової складової свідчать показники, серед яких основними є такі: зниження ліквідності; підвищення кредиторської і дебіторської заборгованості; зниження фінансової стійкості тощо. За цю складову економічної безпеки відповідають фінансові й економічні служби підприємства.

На фінансову складову економічної безпеки підприємства впливають такі чинники:

- внутрішні негативні дії (неефективне фінансове планування та управління активами; малоефективна ринкова стратегія; помилкова цінова і кадрова політика);

- зовнішні негативні дії (спекулятивні операції на ринку цінних паперів; цінова та інші форми конкуренції; лобіювання конкурентами недостатньо продуманих рішень органів влади);

- форс-мажорні обставини (стихійне лихо, страйки, військові конфлікти) та обставини, наближені до форс-мажорних (несприятливі законодавчі акти, ембарго, блокада, зміна курсу валют тощо) [4].

З вищесказаного бачимо, що фінансова складова як найважливіша у економічній безпеці потребує постійної уваги, покращення, підвищення її рівня, оскільки при негативних її результатах діяльність підприємства зазнає краху.

Для здійснення постійного контролю за фінансовою складовою економічної безпеки необхідно проводити оцінку її рівня як найважливішої складової на основі аналізу фінансової стійкості, ступінь якої визначається, виходячи з достатності оборотних коштів (власних чи позичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності [2]. Оціночними показниками є:

$\pm E_c$ – надлишок (+) чи брак (-) власних оборотних коштів (E_c), необхідних для формування запасів і покриття витрат (Z), пов'язаних з господарською діяльністю підприємства;

$\pm E_r$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також середньострокових і довгострокових кредитів і позик (K);

$\pm E_n$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також довго-, середньо- і короткострокових кредитів і позик (K_r).

Ці показники відповідають показникам забезпеченості запасів і витрат джерелами їхнього формування. Вони розраховуються за такими формулами:

$$\pm E_c = E_c - Z;$$

$$\pm E_r = (E_c + K) - Z;$$

$$\pm E_n = (E_c + K_r + K) - Z.$$

Наведені вище показники лежать в основі формування п'яти рівнів фінансової безпеки підприємства, що зображені у таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні фінансової безпеки підприємства

Рівень фінансової безпеки підприємства	Характеристика
абсолютний	для функціонування підприємства достатньо власних оборотних коштів: $\pm E_c \geq 0, \pm E_r \geq 0, \pm E_n \geq 0;$
нормальний	підприємство практично обходиться власними джерелами формування запасів і покриття витрат: $\pm E_c \approx 0, \pm E_r \geq 0, \pm E_n \geq 0;$
хитливий	підприємству недостатньо власних оборотних коштів, і воно вдається до середньострокових і довгострокових позик і кредитів: $\pm E_c < 0, \pm E_r \geq 0, \pm E_n \geq 0;$
критичний	підприємство для фінансування своєї діяльності вдається до короткострокових позик і кредитів: $\pm E_c < 0, \pm E_r < 0, \pm E_n \geq 0;$
кризовий	підприємство неспроможне забезпечити фінансування своєї діяльності ні власними, ні позиченими коштами: $\pm E_c < 0, \pm E_r < 0, \pm E_n < 0.$

Після проведення аналізу фінансової складової методом, який описаний вище, можна зробити висновок про фінансову забезпеченість підприємства і, відповідно, на цій основі приймати певні управлінські рішення стосовно подальшої його діяльності.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що фінансова безпека як складова економічної безпеки підприємства є найважливішою, оскільки від неї залежить уся діяльність підприємства. Належний її рівень значно впливає на внутрішні та зовнішні загрози, досить часто може їх повністю ліквідувати. Саме тому успішний керівник або уповноважена на це особа повинні періодично оцінювати фінансову забезпеченість підприємства і, відповідно, вчасно приймати відповідні рішення, оскільки будь-які навіть незначні зменшення фінансової забезпеченості зразу ж відіб'ються на діяльності підприємства в цілому, що в майбутньому може призвести не лише до зниження прибутку, а і до його ліквідації.

Отже, забезпечення фінансової безпеки є одним із пріоритетних завдань керівництва підприємства. Однак недосконалість фінансового ринку, законодавчої бази та специфіка функціонування української економіки ще більше загострюють проблеми забезпечення фінансової безпеки і виділяють її як важливу складову в системі економічної безпеки підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека / І.О. Барановський. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
2. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. – За ред. Гейця. – Харків: Інжек, 2006. – 240 с.
3. Мунтян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтян. – К.: Квіц, 1999. – 464 с.
4. Петрович Й.М. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Й.М. Петровича. – 2-ге вид., виправл. – Львів: «Магнолія 2006», 2007. – 580 с.